

7.7.152
SUCEAVA

MAI—IUNIE 1933

An VIII
1933

FĂȚ-FRUMOS

Nr. 3

Director : LECA MORARIU

CIPRIAN PORUMBESCU la 1878
(După o fotografie inedită)

LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ SOCIALĂ

Cincizeci ani dela moartea lui Ciprian Porumbescu !

~~3.152~~ 935.111

Apare tot la două luni

—
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
SUCEAVA, str. Lascar Luția

—
ABONAMENTUL (achitat numai anticipativ)

În Țară 200 lei pe an

În Străinătate : 300 lei pe an

Colaboratorii plătesc numai 100 lei pe an

—
CUPRINSUL :

Victor Morariu	Personalitatea muzicală a lui C. Porumbescu și opera sa
Leca Morariu	La Voronet (1914)
Leca Morariu	La semicentenarul morții lui C. Porumbescu
C. Porumbescu	Versuri
Petru Iroaie	Cernăuțul folcloric
V. Morariu și L. Morariu	Multe și mărunte . . .
T. U.	Cronică

PENTRU OPERA INEDITĂ A LUI C. PORUMBESCU
(Apel public)

Revista „Făt-frumos“, ținând că în acest comemorativ 1933 să contribuie și la *supremul omagiu* închinat memoriei lui Ciprian Porumbescu, a hotărât să activeze cât mai curând *publicarea operei inedite a lui C. Porumbescu*. Tot omul de bine e deci rugat să binevoiască a contribui la realizarea sumei de 4.000 lei cu care, și'n această direcție, s'ar putea face începutul. Pentru opera inedită a lui C. Porumbescu așadar, rev. „Făt-frumos“ semnează suma de 500 lei. Cei mulți înainte ! Darurile se vor adresa : Revistei „Făt-frumos“, Suceava, str. Lascar Luția 3.

FĂT=FRUMOS

An VIII
1933

DIRECTOR: LECA MORARIU

Nr. 3

Personalitatea muzicală a lui Ciprian Porumbescu și opera sa*)

Ca să ne dăm seama de personalitatea muzicală a lui Ciprian Porumbescu, ctitor al muzicii noastre naționale, trebuie să avem în vedere mediul în care s'a dezvoltat. Muzicalitatea și-o datorește și el, ca toți compozitorii, eredității, părinților: cântăreț vestit și flautist era preotul Iraclie, dar și mama, Emilia, „cânta din gură frumos“ — ne spune soră-sa, regretata Mărioara Rațiu, decedată acum aproape un an, cu durerea de a nu fi ajuns să comemoreze, împreună cu Bucovina românească și cu întreg neamul românesc, semicentenarul morții marelui său frate. Iar alt frate, pe a cărui vrednică soție, Laura, un număr mic de prieteni ai ultimelor zile de boală și de mizerie o petreceau la mormânt acum câteva săptămâni, la Cernăuți — Ștefan Porumbescu, cânta cu glas ingeresc și era autodidact la toate instrumentele.

Băiatul Ciprian, care, la vârstă de patru ani, zicea dintr'o mică vioară „Măi ciobane dela oi“, atrage atenția celebrului Carol Miculi, oaspe regulat, prin mai multe veri de-a rândul, la parohul Iraclie, în comuna huțanească Șipote — și acest celebru elev al marelui Chopin îi dă micului scripcar primele îndrumări teoretice. Dar când parohul Iraclie trece dela Șipote la Stupca noastră, atunci lui Ciprian i se deschide un alt bogat izvor de îndrumare muzicală, dar aceasta practică: e cântecul popular, căci Stupca avea lăutari vestiți; era, cum zice biograful Valeriu Braniște, un fel de Conservator al muzicanților noștri populari — reputație pe care și-a menținut-o până în zilele noastre. *Pe câmpiile Stupcei* deci s'a adăpat din plin din izvorul limpede al cântecului românesc, care îi va da elementul cel mai prețios al compozițiilor sale, deși nu unicul.

*) Cuvânt rostit în Academia din 27 Mai 1933 a soc. „C. Porumbescu“ dela Suceava.

Elev al „gimnaziului“ din Suceava, are parte de îndrumarea practică și teoretică a germanului Valentin, organist al bisericii romano-catolice și violonist, și a altui violonist, tot german, Schlötzer. Dar tot aici e elevul Românului Șt. Nosievici, profesor de muzică și talentat compozitor, care ne-a dat ariile „Drum bun, doba bate“ și „Măi Tătare“. Și tot în Suceava are alt mare maestru, depozitar al comorilor muzicii naționale: vestitul Grigore Vindereu, Barbu Lăutaru al Bucovinei, care i-a înveselit și i-a înduișat pe părinții noștri, până la anul 1887 și care își doarme somnul de veci în ținterimul Sucevei noastre — ucenic și urmaș al lui Moș Niculae Picu († 1864).

Nu se putea ca acest Ciprian Golembiovschi să nu ajungă conducătorul muzical al colegilor săi gimnaziaști; îl vedem dirigent de cor, iar o fotografie, care se păstrează în Muzeul închinat amintirii lui, ni-l arată șef de cvintet instrumental.

Situația aceasta și-o menține și o pune în strălucită evidență la Cernăuți, ca președinte al acelei societăți studențești „Arboroasa“, care s'a învrednicit de atenția procurorului austriac. Era sufletul societății, iar șezăturile muzicale ale „Arboroasei“ erau sărbători ale sufletului românesc, farmecul lor culminând în compozițiunile corale ale președintelui și în vraja violinei lui, pe care cine a auzit-o, n'a mai uitat-o toată viața. Îi uimia pe colegii din seminarul teologic, dar și publicul cernăuțean, prin bogăția și frumusețea inspirațiilor sale muzicale. Dar și'n acești ani de producțiune proprie muzicală, își continuă studiile teoretice, mai mult ca autodidact, deși are profesor pe Isidor Vorobchievici, compozitor apreciat.

Scăpat din închisoarea austriacă, îi e dat să urmeze la Conservatorul de muzică dela Viena, fie și numai ca elev extraordinar, fiind înscris de altcum la facultatea filosofică a universității. Studiază armonia, compoziția și, din instrumente, vioara și contrabasul. Este în acelaș timp animatorul muzical al societății studențești „România Jună“. Greșește însă biograful M. Poslușnicu când spune că „în 1881 termină studiile de perfecționare și se întoarce acasă“. Adevărul e că mizeria și boala îl silesc să-și întrerupă studiile, după doi ani, întrerupere de care se resimt compozițiile sale, bogate ca inspirație melodică, dar superficiale, naive ca tehnică, sărace, imperfecte ca armonizare și ca instrumentare. E cazul chiar și cu opereta „Craiu nou“ a cărei premieră (27 Februarie 1882, la Brașov, unde Porumbescu ajunsese profesor de muzică) fu apogeul gloriei lui muzicale — apogeu, dar și amurg, căci nu trece decât un an și vre-o patru luni

până la acel 6 Iunie 1883, când ne-a părăsit pe vecie, ducând în mormânt o comoară de melodii — cum îi scria Alecsandri nemângăiatului părinte Iraclie Porumbescu. Din Viena datează puternica infiltrație germană în muzica lui Porumbescu, ca operetă, gen specific vienez, ca vals vienez și cântec studentesc — dar tot Vienei trebuie să-i atribuim și reminiscentele de operă italiană, frecvente și ele în muzica lui Porumbescu, alături de „romanța” italiană, încetăținită de mai înainte în muzica românească, de pe vremea lui Al. Flächtenmacher, care scria muzica la teatrul lui Alecsandri.

Influența germană o documentează una din primele publicații ale lui Porumbescu, acea colecție de cântece studentești, destinată în-viorării manifestațiilor studentești dela „România Jună”, manifestații germane ca origine și ca formă, oricât acei tineri români se străduiau să le dea colorit românesc. Cântece ca „Nu e viață mai plăcută”, „Hai să ciocnim”, „Să ciocnim, berea să trăiască”, „Frați, la masa asta ’ntinsă” au factură patent germană. Totuși, aceeași colecție de cântece studentești ne dă și arii românești populare, precum „Când era cioroaica barză” sau „Țigarii se sfătuiră”.

„Opera muzicală a lui C. Porumbescu”, ne spune d-l Poslușnicu, „se cifrează la aproximativ 260 piese și se divizează în : muzică de ansamblu vocal laic, religios, muzică instrumentală de solo, duete, tertefe, quartete și orchestră. Gavote, valsuri, polci, mazurci, galopuri, cadriluri, potpourrisuri naționale, rapsodii, variațiuni și studii pentru piano”. Toate acestea și altele — căci enumerarea e incompletă — plus o operetă — până la vârsta de 29 ani neimpliniți !

Dar însași enumerarea acestor genuri muzicale pe care le-a abordat ni-l arată ca reprezentant al muzicei ușoare, distractive, de salon, „galante” — gen care pentru muzicienii serioși, severi, gravi nu contează. Nu putem imagina o polcă sau un vals de Beethoven, de Mendelssohn sau de — Enescu. Am numit dintre compozitorii români pe acela care ar fi, sub toate raporturile, antipodul lui Porumbescu. Violonist cu renume mondial, Enescu aspiră și la laurii de compozitor, abordând genurile înalte, grave ale sonatei, simfoniei, ba chiar al operei (Oedip), coborîndu-se cel mult până la rapsodie dar compozițiile lui, afară de cele două rapsodii și câteva piese ușoare ca acea „Aubade” pe tema imnului regal, nu pot fi gustate decât de prea puțini inițiați. E deci o artă aristocratică, exclusivistă. Ei bine, Porumbescu, chinutul, obiditul, e compozitorul celor mulți, compozitor romantic al unei epoci romantice, cu melodia totdeauna frumoasă,

limpede, neforțată, dulce, dulceagă uneori, alunecând și'n banalitate ; duioasă, chiar și când e veselă sau vitejească ; imprumutată, imitată, inspirată din muzica germană sau italiană, dar mai adese neaș=ro=mânească — și mai totdeauna având un timbru specific personal.

Producea ușor, „scutura din mânecă“, cum zice neamțul — sub raportul acesta un fel de Alecsandri al muzicii noastre, asemănându-se cu bardul dela Mircești și prin limpezime și seninătate.

O producțiune atât de bogată, realizată într'o viață atât de scurtă, nu se putea să nu fie inegală ca valoare. Dar sunt într'insa perle, la care n'ar renunța ușor cine le-a cunoscut odată. Amintiți-vă de coruri ca „Cerule limpede zâmbește“, „Cântec sicilian“, „Iarna“, cu acel minunat solo de doină, de diafana serenadă „Dormi ușor“, de scenele umoristice „Cisla“ și „Candidatul Linte“, de duioasa „Baladă“ pentru vioară, poate cea mai matură, mai pură din compozițiile lui instrumentale. Dar acea profund-răscolitoare cântare funebrală „Adusu-mi-am aminte“, pe care critici atât de competenți ca prof. G. Onciul dela Conservatorul din Cernăuți și chiar marele, regretatul savant muzical și compozitor Eusebie Mandicevski o considera ca una din culmele muzicii noastre bisericești — și aceasta, după ce l-am avut pe un Dima, pe un Muzicescu și pe un E. Mandicevski ! Și ce tristă, ce mândră satisfacție va fi avut compozitorul acolo, în lumea dreptilor, când acum câțiva ani în urmă, o altă glorie muzicală a neamului românesc, tenorul Traian Grozăvescu, dela opera imperială din Viena, repus în floarea vârstei de o mână criminală, era petrecut pe drumul vecinicii acolo la Viena, în acordurile tragice ale aceluiași „Adusu-mi-am aminte“, cântat de înșiși colegii defunctului, artiștii Operei din Capitala Austriei. Impresia asupra cântăreților înșiși și asupra publicului competent a fost covârșitoare — vorbim de impresia compoziției ca atare, nu a tragediei acelei inmormântări. Ne-o atestă martori vrednici de toată încrederea ca Eus. Mandicevski și Grigorie Pantasi. Credem că acesta a fost triumful cel mai mare al compozitorului Porumbescu . . . Și cine ar suprima din literatura noastră muzicală zglobiul vals pentru cor „La malurile Prutului“ sau mărețele compoziții corale „Altarul Mănăstirii Putna“ și „Tabăra română“, — dovezi că compozitorul se îndrumase și către genurile superioare, încât cu durere, cu adânc regret, ne gândim la atâtea realizări pe care „le-a luat cu sine'n mormânt“.

Când cu premiera operetei „Craiu nou“, un critic dela „Gazeta Transilvaniei“, laudându-o găsia că dovedește că autorul a studiat

„cu multă diligență operele compozitorilor moderni : Offenbach, Genée, Strauss, Suppé, Lecoq ș. a.“. Porumbescu s'a supărat și a răspuns că dacă este vorba de vre-un compozitor pe care l-a studiat și-l studiază și acum, acesta e însuși poporul nostru român. E adevărat negreșit că „Craiu nou“ e mai ales o comoară de folclor muzical românesc îndeosebi în ariile lui Moș Corbu ; dar avea dreptate și criticul „Gazetei“ : este și operetă nemțească în „Craiu nou“, în valsul din scena Dochîța-Ispavnicul, în marșul „Pe plaiul de munte“, în polca „Haideți, haideți“. Este și operă italiană : în aria Dochîței „Craiu nou, vin cu bine“, în aria Anicăi „În aste haine“, în aria lui Moș Corbu „Voinice, să trăiești“. Dar chiar în ariile acestea italiene mai admirăm o notă pe care încă la 1911 o remarcă un Tiberiu Brediceanu și V. Șerban (într'un supliment muzical al revistei „Luceafărul“), altoirea de inflexiuni românești pe trupina melodiei italiene, combinație fericită și naturală, dată fiind înrudirea celor două muzici. Negreșit, astăzi, când un Tiberiu Brediceanu ne-a dat scena din popor „La șezătoare“ și opera în 3 acte „Seara mare“, în care nu e o singură măsură care să nu fie românească, nu mai admitem pe scenă o țarancă dansând și cântând valsul — deși realitatea s'a inversat : la sate se maimuțărește până și tango-ul și foxtrot-ul. Dar, cu toate ingredientele germane și italiene, „Craiu nou“ trăește și va trăi, cum de fapt trăesc multe din celelalte compoziții ale lui C. Porumbescu și cu ele va trăi și memoria lui Ciprian Porumbescu, întrupare tragică a adolescenței muzicei românești — astăzi ajunsă în pragul maturității — adolescență aci veselă, zglobie, senină, aci duioasă, elegiacă, profund-indurerată, ca în elegia „Tempi passati“, care emoționează profund când știm că într' inșa plânge durerea și resemnarea zilelor din urmă ale acestui copil fără noroc, pornit atât de vitejește și de frumos pe calea ce era să-i dea gloria de „Schubert al Românilor“.

Victor Morariu

La Voroneț

(Pagini de carnet)

24 Iunie 1914

Să zicem c'am isprăvit-o cu Județul=de=apoi al Voronețului ? Nu ! Pentru că atât de multe mai sunt amănuntele cari trebuie văzute și răsăzute de cei ce știu că a ști vedea e un rar meșteșug.

Armonia coloritului întâiu, felul de a apropia d. p. un ton verde de unul castaniu ; faldurii hainelor apoi precum și atitudinile și gesturile mai mult sau mai puțin simetrice, ceea ce va să zică mai mult sau mai puțin bizantine ; interesantele costume atât de bine și variat reprezentate aici (căci, dacă la Județul lui Michelangelo toți și toate vin cu exhuberanta nuditate a musculaturii lor herculaneice, pentru a înfățișa, se vede, eternul dor de viață al trupului, — și știm că ignoranța catolică a unui papă Paul al IV-lea, și a altora mai târziu, «scandalisată» de atâta nuditate luminească, a pus să se înfășoare în giulgiuri anumite părți ale trupurilor prea sincer și genial desgolite, — aice, la Voroneț, toată lumea bună, deci nu și nemernicii de condamnați, se înfățișează înaintea scaunului de judecată în haine de mare ținută !) ; multiplele amănunte, în sfârșit, de reconstruire a antichităților efemere : tronul lui Isus, scaunele cu speteze din soborul apostolilor, cântarul păcatelor (care bine înțeles nu va fi un cântar zecizemal), broasca și cheia ușii raiului, care, judecând după cheia din mâna lui Sân=Petru, pare a fi fost întocmai ca minunatul actual străvechiu zăvor cu vârtej dela ușa bisericii Voronețene, ușa raiului apoi, adevărată ușă bătrânească, ghintuită cu alămuri cari puteau opri cele mai năstrușnice izbituri de topor, aidoma ca iarăși bătrâna ușă de aici, purtătoare a semnelor unei muchi de topor nelegiuit.

Interesant e că unul dintre cercetătorii trecutului nostru, d-l E. Kozak (*Die Inschriften aus der Bukovina*, Viena 1903, pag. 210) a crezut că poate descoperi chiar numele meșterului zugrav, care din îndemnul Mitropolitului Grigorie Roșca a zugrăvit biserica pe din afară, și că acesta ar fi un oarecare *Marcu* pomenit în inscripția slavonă de sub portretul Mitropolitului Grigorie. Dar, împotriva acestei suposiții, un serios cercetător al picturii bucovinene, d-l Władysław Podlacha (*Malowidła ścienne w cerkwiach Bukowiny*, Leov 1912, pag. 159) se întreabă de ce la numele acestui presupus zugrav *Marcu*,

dacă cu adevărat zugrav a fost, nu s'a adăogat ca de obicei epitul zugrav sau *maistru*²⁾.

Amintita inscripție votivă a Mitropolitului Grigorie mărturisește apoi răsvedit că „s'au zugrăvit împrejur *toată* biserica“. Totuși N. Iorga (*Neamul românesc în Bucovina*, Buc., 1905, pag. 89—90) zice : „În trei rânduri s'a zugrăvit Voronețul. Odată Grigorie a chemat meșterii pentru pridvorul său. Altădată s'a zugrăvit un șir de sfinți pe păretele de lângă intrare : dar zugrăveala cea mare e și cea bună, și ea acopere cea mai mare parte din afară și tot lăuntru bisericii“, dând a înțelege că pictura din afara bisericii vine nu numai de la Mitropolitul Grigorie (?).

Pisania votivă a bisericii dela Voroneț

Lucrul trebuie cercetat la fața locului de ochi experți și s'ar putea lesne face, căci numai păretele dinspre miazănoapte e sricat de vreme (Moș Adam ară aici cu un plug fără cotiugă, iar Mama Eva toarce de pare=c'ar fi din vremea lui Grigorescu al nostru !). Încolo zugrăveala e ca și proaspătă.

Îți plimbli ochii peste strălucirea atâtor chipuri de sfinți, dintre care fiecare pentru sine e obiect de studiu. Fixându-i-se până în amănunte tipul, i s'ar putea fixa și gradul de înrudire cu acelaș sfânt identic dela Mănăstirea-Homorului, Moldovița, Sucevița. D'n aceleași motive, dar și din interes filologic (ca să li se încondeieze greșelile

²⁾ Și totuși, cea mai mare autoritate în pictură (Voronețeană, pururi-regretatul și până astăzi neînlocuitul *Oreste Luția* al Universității Cernăuțene înclina a crede („Codrul Cosminului“ I, 1924) că acest *Marcu Pristayul*, „român moldovean“, a fost nu numai zugravul ci chiar și arhitectul Mitropolitului Grigorie Roșca la Voroneț. — L. M. la Voroneț 23 Aprilie 1927.

de paleoslavă³⁾, — ar zice d=I Kozak), ar trebui cetite și foliantele lor, cărți „de vizită“ și recomandatie în cari, cu o fastidioasă insistență, fiecare ins își mărturisește isprăvile și credința.

Bogăția și dorul de a spori frumosul s'a revărsat aici peste fiecare colț al zidului. Izvoade ornamentale de o clasică frumuseță aleargă cruciș și curmeziș, făcând ici chenare la o fereastră, colo dungi în privazurile firidelor, sus iară brăie aruncate peste sulegetele firide și peste umbritele ochiuri de ocnite bătrânești. Până și pe interstițiile și pe prichiciurile cotrutelor de ocnite se agață cu stăruință încondeierea ce va să-ți bucure văzul.

Numai cu trei=patru ani mai tânără decât zugrăveala Mitropolitului Grigorie e pictura din pronaos, pe care ne-o datează următoarea inscripție slavonă de deasupra ușii ce duce din pronaos în naos (I. G. Sbiera în *Codicele Voronețean*, Cernăuți 1885, pag. 257, greșește spunând că inscripția aceasta se află înlăuntrul finzii „adaose mai târziu“ de către Mitropolitul Grigorie Roșca, „pe părțile ei din fund“. Sbiera greșește și'n cetirea numelui Mitropolitului, care nu e Teofil ci Teofan). Iat-o inscripția: „Această findă au împodobit-o și au aurit-o Teofan arhiepiscopul Moldovei în anul 7058 (1550) în luna Iulie 12. În veci pomenirea lui“. N. Iorga (*Culegerea de inscripții moldovenești din Moldova a d-lui Dr. E. Kozak*, Cernăuți 1904, pag. 53) se îndoește de exactitatea anului 1550 în această inscripție dată de E. Kozak (*Die Inschriften aus der Bukovina*, Viena 1903, pag. 210), dar inscripția și anul e în adevăr corect redată⁴⁾ de Kozak și trebuie menținută așa cum e, cu toate că nu concordă cu cronologia dată de Iorga pentru Mitropolitul Teofan în *Istoria bisericii românești*, Văleni-de-Munte, 1909, vol. II, pag. 335 ! Ceea ce însă de sigur n'are pentru noi valoare stringentă e concluzia lui Kozak că „Mitropolitul Teofan trebuie să fi murit încă înainte de săvârșirea zugrăvirii“. Nu ! Ci numai piatra votivă va fi fost pusă mai târziu, după moartea lui Teofan, la locu-i de astăzi, — deaceea adaosul „În veci pomenirea lui“ !

Cea mai veche pictură însă „se află fără îndoială în naos“ zice Podlacha (op. cit. pag. 158) „și cine știe ori de ea nu ajunge până'n

³⁾ Greșeli din cari Oreste Luția (*Legenda Sf. Ioan cel Nou dela Succava în frescurile din Voroneț*, „Codrul Cosminului“ I 1924) derivă moldovenia zugravilor Voronețeni.

⁴⁾ Și Oreste Luția (loc citat pag. 289) a descifrat leatul 7058 (1550).

timpul înființării bisericii sau cel puțin până'n timpurile lui Ștefan cel Mare“.

Și această pictură ni se păstrează încă în toată neprețuita ei valoare artistică. Isus Pantocratorul de sub cupola turnulețului e de

(Foto Lucian Balan)

Cântăria păcatelor în Județul-de-apoi dela Voroneț

o putere neobicinuită în expresia feței sale. De altfel dispoziția e cea obișnuită pretutindene : dela Serafimi și ingeri, la profeți și proroci, ochii îți cobeară până la chipurile celor 4 evangheliști etc. Fiecare colț — un monument și un capitol de studiu. Când oare ne va veni

și învățatul *dar și artistul* care să le lămurească deplin rostul și valoarea? Când și de unde? ⁵⁾).

Zugrăvit, în parte cel puțin, a fost și turnul străjer de demult al intrării în curtea mănăstirii, — după cum și azi arată cele două chipuri de icoane șterse de deasupra porții sale. Turnul acesta ne-a păstrat până astăzi două clopote, dăruiri ale lui Ștefan Vodă. Inscripțiunile lor slavone, *dar cu caractere gotice*: „Ștefan Voevod, din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei, au făcut acest clopot în anul 6996 (1488), luna Mai 5“ (deci înainte de zidirea bisericii!) — dovedesc că și ele vor fi ieșit din cuptorul vreunui maestru clopotar neamț, confirmând din nou aserțiunea lui Iorga (*Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, București 1906 pag. 52) că „până foarte târziu și clopotele se aduc tot de peste hotar“ — dela Sașii Brașoveni, ba chiar uneori dela Viena și Danzig.

Casa parohială ridicată în zilele neuitatului păstrător al acestui locaș, părintelui Zavadovschi, e cu mult meșteșug înădită pe bătrânele ziduri ce împrejmuesc ograda bisericii. Sântem oaspeții părintelui Iliuț, oaspeții unei case moldovenești, care în cel mai norocit chip cadrează cu curatele impresii ce le încercăram până adineori, — pentru că aici totul, totul, începând dela perdelele ușii și dela întreg mobilierul de stil românesc, lucrat în Câmpulungul nostru, până la tablăua și șervetele de cafea, totul e izvodit din comoara de artă populară românească. Aștepti ca din cutare ietac să-l vezi răsărind pe blajinul Grigorie Roșca, Mitropolit Moldovei, ... îngrijorat de buna isprăvire a lucrului ctitoriei sale ..., ci în schimb vine o — Domniță ... Poveștile despre ce-a fost aici odată cu adevărat povești sânt ... Și vântul flutură în perdeaua ferestrei, furișându-se și el, să le asculte ... Le-a prins? ... Și deaceea, poate, trimite un val de miresme ce vestește răsufletul din adânc al florilor în fapt de seară...

Ne îmbie ceasul de plecare. Rămas bun, altar al Moldovei!

Învăluiești încă odată cu privirea minunea acestei zidării care atât de profund ți-a vrăjit în suflet bătrâne vremi de altădată și o clipă stai să ți-o refaci înaintea ochilor așa cum va fi fost în leatul 1488 și așa cum ți-a arătat-o biserica Voronetului din tableul ctitorului Ștefan-Vodă: O desbraci mai întâi de pridvorul Mitropolitului Grigorie, o descleștezi dintre cele 4 contraforturi, adăoseturi mai târzii, scoți apoi din haizașul acoperișului înăbușitor, frumosul turnuleț ca-

⁵⁾ ... Ba l-am avut o clipă în ființa temeinicului și subtilului și unicului Oreste Luța († 19 Faur 1924).

nelat de firide și încins de brăul ocnitelor, îl înalți supuindu-i un soclu așa ca cel păstrat până astăzi la biserica din Bădeuți ⁶⁾, la cu anumite modificări și falsificări chiar și'n alte locuri, la Sânt-Ilie, Pătrăuți pe Suceava etc., îndeși câte o căciulă de turnuleț tuguat deasupra celor 3 abside, așa cum iarăși biserica dela Bădeuți ni le arată, — și iat'o-ai biserica Voronețeană din zilele lui Ștefan Vodă !

Un singur glas de greier răsună acum în vraștea ruinelor de ziduri ce împrejmuesc ograda mănăstirii.

Mănunchiu de iarbă se clatină în vânt pe muchea negrelor ruine și un pui de mesteacăn, agățat, cine știe cum, colo sus, scipește pripit cu solzii frunzelor sale piper-nicite . . . Sântem în cuprinsul bătrânelor chilii . . . În singurătatea acestor pereți, te văd, frate ieromonah Ironim Stoleariu,

Ștefan cel Mare închinând biserica Voronețului
(Frescă dela Voroneț)

— tu, poate cel din urmă vlăstar cărturăresc al acestui lăcaș de lumină — sufletului și minții . . . Zori de zi străbat în nemernica sărăcie a chiliei tale. Raze de lumină scaldă fruntea de care somnul nu s'a prins . . . Și peana ți se trudește cu grijă pe hârtia înflorită cu slove de chinovar, în care pentru alții, cu neostoită și trudnică osârdie ai prins cuvântul veșnicei înțelepciuni a cărților : „Oamenii cei înțelepți cari rabdă toate scârbele și nevoile, când îi supără cei vicleani și pizmași, ei — rabdă, și nici o ciudă nu le iaste . . .“ (Din *Pildele lui Isop Preaînțeleptul*, manuscris scris la 1801 de ieromonahul Ironim Stoleariu ot Voroneț, pag. 15).

⁶⁾ Mărturia aceasta nu mai poate fi citată astăzi, biserica din Bădeuți, „care între toate surorile ei din Bucovina ne păstra cea mai frumoasă străveche înfățișare, nestrăcată de cârpile și adăoseturile vremilor de mai târziu“ (vezi Leca Morariu, *Ce-a fost odată* 1922, pag. 56—57), fiind distrusă de urgia războiului în cam 27 sau 28 August 1917 (cf. artic. *Cum a fost distrusă biserica dela Bădeuți* în „Glasul Bucovinei“, An. V, 1922, Nr. 1037).

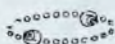
Între ruinele chiliei tale răsună doar glas de greier — și înfloresc azi straturi de flori sădite de mâna unei Domnițe... și ne opri-
răm noi mărturie pentru veacurile ce-au apus...

Cobori acuma noapte, cobori dintre perdelele tale de brazi și dă-ne din umbrele tale icoana *Umbrelor* ce le simțim înfiorându-ne și aievea fiintând în preajmățul nostru... Adio Voroneț!

* * *

Freacățul Moldovei e cântec de viteză..., licărirea undelor ei zdramicate... — sunt zale de oțel...

Leca Morariu

La semicentenarul morții lui C. Porumbescu*)

Sunt 50 ani dela moartea lui C. Porumbescu, și totuși numele, ba chiar și opera lui are parte de-o elocventă viabilitate. Ba s'o spunem neted: Numai regretabilul fapt că încă tot nu s'a aflat o curajoasă editură care să-i improspăteze ori chiar să-i desmormânteze opera uitată sau, mai ales, opera neștiută, face ca numele C. Porumbescu să nu dețină în așa măsură locuri în programele noastre concertante precum ar merita. Și chiar și cele mai fericite inspirații ale lui, ca d. p. *O seară la stână*, *Souvenir de Nervi*, *Rapsodia română*, *Tempi passati*, sunt astăzi aproape uitate, — atât de rare au devenit parti-turile lor, apărute cândva, pe vremuri. De altfel cu tot materialul care ne stă la dispoziție în *Muzeul Porumbescu* dela Suceava și cu toate eforturile făcute de conștiincioșii bibliografi ai lui C. Porumbescu (N. Petra-Petrescu și Constantin Morariu) nici nu prea știm ce anume și când s'a publicat din fecunda operă a lui Porumbescu. Încât atunci când (la 1929) G. Enescu vizita *Muzeul Porumbescu*, singura lui întrebare privitoare la C. Porumbescu, a fost numai: „Și când a trăit acest compozitor?”... Aveai penibila impresie că chiar și numele Porumbescu e pentru Enescu nefamiliar, străin...

Dar aceasta nu înseamnă ca răsplata chinutei și totuși atât de roditoarei lui vieți, de abia 28 ani trecuți, a fost ingratitudinea. Nu! Și cel puțin imediata ambianță în care C. Porumbescu și-a radiat nu numai prodigioasa sa activitate ci și minunata și unanim-cuceritoare sa omenie, i-a închinat vrednice prinosuri de recunoștință:

1. N. Petra-Petrescu cu articolul *Ciprian Porumbescu, Compozitor*

*) Curs popular ținut la Universitatea din Cernăuți în 6 Aprilie 1933.

român în calendarul *Amicul Poporului*, Sibiu 1884 — o bine îndrumată și bogat-informatoare schiță pentru orce presumpțivă monografie C. Porumbescu ; 2. Preotul Constantin Morariu, *Ciprian Porumbescu, după 25 de ani dela moartea lui*, Suceava 1908 — o caldă evocare prietenească, cu prețioase amintiri personale venite din partea unui coleg de școală al lui C. P. ; 3. Dr. Valeriu Branisce, *Ciprian Porumbescu, Schiță monografică*, Lugoj 1908 — până astăzi cea mai amplă monografie=C. Porumbescu ; 4. C. Morariu, *Ciprian Porumbescu*, Cernăuți 1926 — rezultatul unei foarte răbdurii străbateri a materialului din amintitul *Muzeu Porumbescu*. Regretabil e faptul că monografia M. Gr. Poslușnicu, *Ciprian Porumbescu, Vieața (= viața) și opera sa musicală (= muzicală)*, București 1926, deși calcă în urmele lui C. Morariu și V. Branisce, se prezintă dezordonat și cu surprinzătoare greșeli de informație. O vajnică contribuție recentă ne=a dat=o după materialul inedit din *Muzeul Porumbescu* bucovineanul Claudiu Isopescu în broșura *Il musicista romeno Ciprian Porumbescu a Roma (Con lettere inedite)*, Livorno 1931. Și dacă=i vorba să trecem în revistă bibliografia fundamentală pentru C. Porumbescu, atunci, alături de atâtea articole mărunte (cu documente din corespondența și chiar din carnetele lui C. P.) apărute prin cele periodice, începând cu anul morții lui C. P., — să nu uităm de : *Scrierile lui Iraclie Porumbescu adunate și însofite de o schiță biografică de Leonida Bodnărescu, Partea I*, Cernăuți 1898 ; *Anuarul*¹⁾ reuniunii de cântări din Sibiu pe anul 1907—1908 cu contribuțiile d=lor Miron Cristea și Timotei Popovici ; Ion Grămadă cu capitolul *Ciprian Porumbescu* din monografia sa „*România Jună*“ din Viena, Arad 1912 ; George Onciul în broș. *Din trecutul muzical al Bucovinei*, Cernăuți 1932 ; și eseul muzical *Ciprian Porumbescu* publicat²⁾ de compozitorii T. Brediceanu și V. Șorban ca *Adaus muzical* Nr. 2 la rev. „*Luceafărul*“, An. X 1911, Nr. 8.

Dar față de reala valoare artistică a lui C. Porumbescu, față de cel ce cu prodigioasă facilitate putea izvedi melodii (iar melodia e tot ce=i mai prețios în muzică), față de acest C. P. care era să devină un fel de Schubert sau Chopin al Românilor (G. Onciul, op. citat 21), rămâne de împlinit încă mare și multă datorie. Și nu numai datoria de a=i împlinși opera prin reeditarea ei, prin punerea ei în

¹⁾ Care însă până acum ne=a rămas inaccesibil.

²⁾ Împreună cu un ansamblu inedit (*Rugăciunea* p. protagoniștii soli *Dochița Anica* și *Leonaș* și p. cor mixt acomp. de pian) din opereta „*Crai=Nou*“.

circulația râvnită de un foarte larg public, sau chiar prin darea în vileag a operei lui rămasă până astăzi manuscris, ci și printr'o cât mai mare și mai amplă biografie a lui. Biografie pe care C. Porumbescu o merită nu numai pentru importanța ei istorică, ci și pentru aspectul ei de pitoresc și de valoare etică. Fiindcă *omul* C. Porumbescu trebuie cunoscut și pentru duioasa și generoasa lui *omenie*. Mai explicit: Biografia cât mai completă a lui C. P. va fi o operă nu numai informativă, ci și izvor de elevație sufletească. Să nu uităm cum ni l-a înfățișat colegul său Constantin Morariu (broșura din 1926, 3): „il caracteriza cu deosebire simțirea adâncă și dragostea fierbinte pentru tot ce e bine, frumos și nobil. Era blând, plăcut la vorbă, foarte onest, de o rară bunătate de inimă, duios chiar și atunci când părea a fi revoltat, mai pe scurt abunda de așa o nobleță sufletească, încât te pătrundea un fel de jale când gândiai că un om ca acesta e osândit să trăiască în lumea aceasta“. Dar chiar C. P. însuși ne servește o atât de prețioasă mărturie asupra=și, citând (într'o scrisoare ³⁾ datată Nervi 21 Dec. 1882 și adresată părintelui său și surorii sale) cuvintele unui venerabil bătrân (medicul polonez Dr. Szerlecki, pe care-l cunoaște la Nervi): „... dacă i-am cântat ceva, mă desmiardă și mă sărută ca un tată. E un om atât de drăguț și de cuminte; în practica lui doftorească de 40 de ani și-a însușit o cunoștință de oameni așa de minuțioasă și o judecată așa de justă și perfectă despre felurite lucruri din viața omenească, încât nu pot decât să-l admir. Zice că am ceva copilăresc în firea mea și asta trebuie să mă silesc a o păstra, pentru că mi-a ajutat să trec peste toate primejdiiile vieții“ (cf. și C. Morariu, C. Porumbescu 1926, 5).

Ei bine acest *ceva copilăresc* ⁴⁾ din firea lui C. Porumbescu și *care-l va ajuta să treacă peste toate primejdiiile vieții* e ceea ce mai ales merită să fie urmărit și cunoscut în biografia lui. Și avem credința că aducem un vrednic prinos de închinare memoriei lui C. P., insistând (și cu material inedit, din Muzeul Porumbescu) asupra acestui aspect din ființa lui C. Porumbescu.

Iată-l întâi *copil*, atât de legat, de antrenant și renăscător legat

³⁾ Scrisă, ca atâtea altele și ca și carnetele sale, nemțește; de ce, am spus-o în „Junimea literară“ 1925, 293.

⁴⁾ Într'un *Tagebuch* (= carnet) din 1879, manuscris păstrat în Muzeul Porumbescu (și scris iar nemțește), C. P. notează atât de caracteristic (orcât de mult locuție germană ar fi fraza *Ich freue mich wie ein Kind*): „Ich freue mich wie ein Kind; wir fahren heute Nachmittag nach Il(îșești)“ = mă bucur ca un copil...

de ambianța copilăriei sale. O serie de scrisori din Nervi, unde și căuta sănătatea. La 29 Nov. 1882, către fratele său ³⁾ : „O fericitule, de două și de trei ori fericitule ! Cum te invidiez pentru traiul tău paradiziac ! Ce mizerabilă cârpoceală e viața mea față de a ta — naturală, și ceea ce-i lucrul de căpetenie, viață trăită la vatra părintească ! Am avut din copilărie — și tu nu mai puțin (îți amintesc de miorcăielile noastre când din vacanțe trebuia să pornim la școală, și cum mai blestemam biata Suceavă) totdeauna o antipatie inflexibilă împotriva străinătății ; eram atât de duios și de cald legat de vatra noastră, de casa părintească, încât orce înstrăinare, chiar de durată scurtă, îmi producea întotdeauna măhnire și nu odată, chiar ca corgemite coblizan, trebuia să-mi înghit *idioatele de lacrimi*“ . . . ; La 8 Dec. 1882, către tatăl său : „Nu știu de ce astăzi mi-e atât de jale după ai mei : tatăl, Marica, Ștefan și . . . pădurea Stupcii azi toată ziua mi-e în cap — pare c'o văd albă și plină de zăpadă. O dacă aș fi acasă, ce-aș umbla cu icoana ⁵⁾. Doamne, Doamne, vedeai voi încă scumpa mea Stupcă ? O, numai încă odată s'o văd, ș'apoi să . . .“ — și chiar așa abrupt sfârșește carta poștală . . . (v. C. Morariu, C. Porumbescu 1926, 8) ; La 31 Dec. 1882 către tatăl său și soră-sa ³⁾ : „Azi am expediat și coletul cu cadourile de Crăciun . . . Cum aș fi dorit să mă cos și eu înuntru, ca să petrec sfântul Ajun acasă. O cât de unic e minunatul *borș cu urechiuși* ⁶⁾, peștii *poamele* ⁶⁾, *ghebele* ⁷⁾ cu *usturoiu* ⁶⁾ — mâncarea mea favorită — *plăcintuțele* ⁶⁾ căldute cu curechiu, — hai cum îmi lasă gura apă ! Și apoi când tu mănânci mere și spargi nuci, ascuți cum sub fereastă cântă țiganii, iar tata zice : *Dă-le, Saftă, câte-o bucată de colac ; na și câte un măr ; săracii, or fi degerat de frig !* ⁶⁾. O scumpe, scumpe sărbători ale Crăciunului, scumpă, scumpă patrie — dar nici nu vreau să mă mai gândesc la astea, că doare, doare nespuse. Nu vă puteți închipui cât mi-e de jale după scumpa mea patrie ; vai, m'am săturat de pribegie . . . Scrisoarea aceasta va sosi desigur exact în ziua de ajun sau poate o zi mai nainte ; vă rog deci — vor fi poate acasă și Ștefan ⁸⁾ cu Laura — ca să nu lipsesc nici eu, puneți această scrisoare într'un

⁵⁾ În ajunul Crăciunului preotul și alte fețe bisericești colindă pela casele creștincioșilor cu Icoana Nașterii Domnului.

⁶⁾ Cuvintele *cursive* scrise românește chiar de C. Porumbescu în scrisoarea-i nemțescă.

⁷⁾ Un soi de bureți.

⁸⁾ Ștefan, fratele lui C. Porumbescu ; Laura (moartă dcunăzi : 12 Martie 1933) soția lui Ștefan.

colțișor pe masă și așezați-i dinainte o *plăcintuță*⁶⁾, ca și când aș fi eu, și când închinați cu păharele, turnați-mi și mie un pahar și ciocniți și cu mine... Ilinca, dac'a fi să cânte, rog să-i dați 20 de bani deosebit, spunându-i că-s dela mine. De Crăciun toți servitorii trebuie să beie — ca de obicei — rachiu. Saffa trebuie să beie îndoit, un păhărel în sănătatea mea. La amiazi în ziua Crăciunului la $1\frac{1}{2}$ 2 (= ora $1\frac{1}{2}$) și'n seara Ajunului la ora $1\frac{1}{2}$ 9 (= $8\frac{1}{2}$) preciz mă voi gândi la voi toți și rog să amintiți și voi numele meu în timpul cela... În timpul cela am să mă închid în camera mea, am să mă gândesc la toți și oiu cânta o horă veselă. Doamne, câtu-s de nebun! Dar nu! Vă rog, vă rog foarte să-mi împliniți toate aceste mici dorinți ale mele; o să mă bucur nespus..." (v. C. Morariu, C. Porumbescu 1926, 8—9); La 19 Ian. 1883, către părintele său: „...că în Italia nu rămân, cu toată frumșeța și dulceța ei; mi-e dor de casă și de patrie, — și mă duc, mă duc, să știu că șed pe Verdeck⁹⁾, și tot vin la Brăila" (v. C. Morariu, C. P. 1926, 10); La 20 Ian. 1883, către părintele său: „O! Italie, Italie, frumoasă și dulce mai ești! Ah — dar ce folos? Nu plătește toată frumșeța și dulceța ei o ceapă friptă, dacă colea peste gard nu mă pot sui la Stupca!... Numai sănătos să fiu, oiu găsi eu drumu' potrivit acasă; mă acăț de un cocostărc care se 'ntoarce primăvara acasă și mă duc drept până la pod la căsoi, unde mă dau jos" (v. C. M., C. P. 1926, 10); La 19 Faur 1883, către părintele său: „O, nu Vă puteți închipui cât imi e de dor să mă duc odată acasă! Să șed în căsuța caldă lângă sobă, să văz prin fereastă cum cade zăpada și să mă visez la mândra Italie unde am petrecut atâtea zile frumoase, unde mi-am recâștigat încâtva pierduta sănătate" (v. C. M., C. P. 1926, 10).

Înțelegem deci că mrejele cari îl leagă de această sănătoasă ambiția patriarhală sunt profund-native datini strămoșești, e idila fihnitei poezii rustice și-i însași poezia firii, — aspecte în fața cărora omul și artistul C. Porumbescu încerca totdeauna infrigurate tresăriri. În carnetul său din 1879 (manuscris în Muzeul Porumbescu, C. P. înregistrează³⁾ d. p. pentru 26 Faur: „Sunt bine. Afară se-nin — soare. Simțiri primăvăratece imi înfioară pieptul... Cătu-i de frumos la țară". În scrisoarea (datată: „Nervi în ziua de cuv. m. Domnica", deci 20 Ian., 1883) către tatăl său cetim: „Astăzi e o zi țesută de aur și argint". Aceeași imagine o repetă în scris. din

⁹⁾ Verdeck (= coverta vaporului), nemțește, scrie C. P. în această scrisoare a sa românească.

Nervi 23 Ian. 1883 către devotatul său prieten, bucovineanul Lazar Nastasi (rămas la Braşov): „Avem iarăşi timp frumos, zile ţesute cu fire de aur şi argint“.

Şi-i locul binevenit aici să reliefiem din ce adânci reziduuri empirice, din ce adevărată, neaoş-moldovenească viaţă s'a obârşit acel C. Porumbescu care (orice s'ar mai zice) e un protagonist de marcă cu privire la angrenarea elementului muzical folcloric în muzica cultă şi care la un moment dat (împotriva pătimăşului ardelean Mureşianu dela „Gazeta Transilvaniei“) profesează mărturisirea netă: „Dacă este vorba de vreun componist care l-am studiat şi-l studiez şi acum, îmi permit a spune că componistul acesta este în suşi poporul nostru român, care stă peste Offenbach“ etc. (v. C. M., C. P. 1926, 6). De zicătoarea de colinde Ilinca l-am văzut că-şi

Frăţinii Ciprian, Mărioara şi Ştefan Porumbescu
la Viena în cam 1879

aduce aminte şi chiar dela Nervi: „Ilinca dacă a fi să cânte, rog să-i daţi 20 de bani deosebit...“. Iar în acelaş carnet manuscris din 1879 cetim³⁾ pe ziua de Miercuri 10 Septemvrie: „Seara ne-am dus la ţigării cari în mijlocul *ţigănimii* aţitaseră o pălălaie mare. Stranii, adevărate stafii, jumătate goi, mumificaţi şi bronzăţi de vremeire şi de soare, şedeau în jurul focului, rânjind către noi cu dinţii lor de fildeş. Lăutarii ziceau din dible; până ce câţiva inşi se desprinseseră din gloată şi începură a juca împrejurul focului: Indieni în toată legea. Priveşte grotescă, dar şi nespus de pitorească. Am cântat şi eu o horă deavalma cu ei...“. Încât putem da tot relieful recentelor informaţii pe cari cronicarul *Drumeţul* (în „Glasul Bucovinei“ 1933 Nr.

4080) ni le dădea din preajma prăznuirii dela Stupca lui Ciprian Porumbescu (4 Iunie 1933), când „un alt moș Onica“ și-l amintia pe „domnișoru Ciprian“, zicând : „Țe-i mira să mai fie astăzi *domni* ca dânsul ! Sta de vorbă cu oricine. Și hojma se afla între norod. La clăci cânta el singur, cu mâinurile lui, — de-a mai mare dragul. Când se aprindea, nu era meșter lăutar să-i steie împotriva. Și nici de țigani nu se feria, dacă-i știa *zicători*. Tare l-o fost îndrăgit norodu’ ; dă ! ca niște bieți oameni neștiutori . . . Ba într’un rând, nu s’o fost zăluzit o față de-a noastră de dragul lui ? ! În groapă să fi fost, te sculai să-i auzi scripuța ! . . .“.

Iar acel *ceva copilăresc* pe care-l încondeia în temperamentul lui C. P. veteranul medic polonez dela Nervi, mai era alimentat de multa seninătate sufletească pe care o avea C. Porumbescu, seninătate manifestată când prin reflexiune calmă, când printr’un delicios exultant umor (element care ni-l evocă pe scriitorul umorist Ierachie Porumbescu). D. p. în carnetul din 1879 (când la 19 Faur studentul C. Porumbescu face un bilanț retrospectiv asupra unui semestru de studenție) cetim ³⁾ : „Am îndurat în acest răstimp și bune și rele ; am suferit adese lipsuri, necazuri și mahniri, — dar am fost și sunt fericit, și cu ajutorul lui Dumnezeu voi fi și de-acum fericit“. În carnetul Vienei din 1881 (manuscris în *Muzeul Porumbescu*), pentru 17 Martie, mai grav ³⁾ : „Și mai rău decât am brodit-o, nici c’aș mai putea-o brodi. Sunt doar oameni pe lumea asta cari există numai pentru a îndura nesfârșite ghinionuri și mahniri . . .“ Documentar e și pasagiul următor dintr’o scrisoare a Emiliei von Poppen către Mărioara Porumbescu (datată Rasik 11 Oct. și Reval 20 și 28 Oct. 1883) : „Dar adecă această intimă durere a lui (= C. P.) nu i-o putea-i cunoaște ; era totdeauna atât de vesel“ (cf. și C. M., C. P. 1926, 5). Iar pentru laturea umoristică a lui C. P., prin care Ciprian, ni se înfățișează exact așa cum îl știm și pe Ierachie Porumbescu : ultraliric, plângând dintr’un ochiu, dar râzând din celalt (deci într-un pare oarecum a acelei pline de profund înțeles alegorii din basmul popular . . .) — iată probe. Amintitul carnet din 1881, ziua de 22 Februarie. Ciprian P. e în drum spre Viena. Dela Pržemisl înainte până la Viena, tovarăș de compartiment i-e un . . . negustor de mascuri. La Cracovia își umplu întreruperea călătoriei cu vizitarea „bătrânei, venerabilei metropole voevodale a Poloniei“ ¹⁰⁾. Și cuvintează notele de jurnal ale lui C. P. : „Idee de altcum nu prea îndrăzneată dacă

¹⁰⁾ „mit Besichtigung der altehrwürdigen polnischen Fürstenstadt“.

rinocerul de porcar ¹¹⁾ n'ar fi fost atât de preocupat de profesiunea sa, adormecând în fiecare pasant pe câte un concurent de-al său și oprindu-se zeci de minute în fața fiecărei mezelării pentru a constata ori de cârnațele atârinate afară provin dintr'o scroafă sau dintr'un vier". Sau, în aceeaș notă, clasică pildă pentru ceea ce se zice *a face haz de necaz*, următorul fragment dintr'o carte postală ¹²⁾ adresată tatălui său și datată Genua 31 Ian. (1883): „Plouă grozav; cu toate acestea mă simt bine tușind ba pe C-Dur ba pe F-Moll“.

Și fiindcă vorbiam de firea ultralirică, deci foarte impresionabilă și foarte sensibilă a artistului C. P., probele pentru acest fapt ne împresoară cu duimul. Cităm din *Carnetul* ³⁾ 1879: „Vineri 31 Ianuarie. Mă trezesc la ora 6 cu ochii scăldați în lacrimi. Ah! Am avut un vis minunat. Mă visam acasă la Stupca...“ Iar cinci de așa construcție sufletească mai poate scrie, *ibidem* (când, la 19 Faur, stă să plece din Cernăuți): „Rămâi cu bine, odăiță! Mâne trebuc să ne despărțim — adio! adio!“ Apoi *Carnetul Vienei*; în toiul zbgungirilor cetorlalti la un „letzter Fasching“ (= lăsatul secului), la 1 Martie 1881: „Nu-l am pe nimene decât sărmănele mele gânduri; nu-l am pe nimene cu care să tresalt de bucurie ca ceilalți decât numai indiciul meu dor cu care mă duc la culcat și uit toate neroziile carnavalului“. Sau într'o scrisoare adresată prietenului Lazar Nastasi, datată Stupca 19 Aprilie 1883: „Mi-a scris Lengher ¹³⁾ o epistolă de-am plâns. Bun suflet de om“. — Înțelegem deci cât de veridică e mărturia pe care ne-o servește camaradul de școală al lui C. P., Constantin Morariu (*C. P.* 1908, 11) zicând: „Lucru mare și cam rar la alți oameni era la Ciprian dragostea lui fierbinte și simțirea adâncă pentru tot ce e bine, frumos și nobil. Cu deosebire desvoltată îi era simțirea. Nu odată l-am surprins în odaia lui cântând din vioară și plângând. *Ce ți-i, sărace Cipriane, de ce plângi?* Și el îmi răspundea: *Ia, mă bat gândurile și simțirile, bată-le-ar pustia să le bată*“.

Și tot aici-i locul binevenit să reținem pentru *artistul* C. Porumbescu, pentru muzicianul executant C. P., mărturii cari spun că dânsul a fost un vrednic stăpân al *Cremonezei* sale, știind să vrăjească din coardele vioarei sale, nu mecanică și tehnică, ci sentiment și viață. Ne întoarcem întâi la mărturia medicului polonez dela Nervi, care pentru cântecul viorii lui C. P. avea o apreciere ca aceasta

¹¹⁾ „Der Rhinoceros von einem Schweinehändler“.

¹²⁾ publicată în „Făt-frumos“ 1928, 143.

¹³⁾ Cinci Ion Lengher am spus-o în „Junimea literară“ 1923, 139.

(citata scrisoare din Nervi 21 Dec. 1882): „Cântecul meu ci=că ar fi ca o adânc=pătrunzătoare vorbire. Vorbesc, crede dânsul (= Dr. Szerlecki) dela inimă și direct la inimă. Tonurile adie ca un dans de îngeri purtat de aromatice mirezme și zefiri alintători; o muzică ce pătrunde adânc în inimă, îl ridică pe om peste mizerabilul său cadavru, îl transformă în om adevărat și *do nieba podnosie* (= îl înalță la cer)“ — citează C. P. în poloneză (cf. și C. Morariu, *C. P.* 1926, 5). Scrisoarea Emiliei von Poppen, ea însași melomană și pianistă¹⁴), către Mărioara Porumbescu, datată Reval 1 Oct. 1883: „Chipul lui (= C. P.) îmi stăruie încât atât de viu înaintea ochilor și nu odată mi=i de pare=c'aș auzi încă tonul frumos și plin al vioarei lui, prin care noi am savurat atâtea delicii! Și apoi mă copleșește adâncă melancolie că dânsa a amuțit de veci!“ (cf. și C. M., *C. P.* 1926 11—12). Și aceeași Emily von Poppen, la 24 Nov. 1883 (?)¹⁵), către Mărioara P.: „Nu știu ori de l=am fi cunoscut pe fratele d=voastre, ... dacă atenția asupra lui nu ne=ar fi atras=o fermecătoarea lui cântare din vioară... Atât¹⁶) de minunat cânta fratele d=voastre, încât violina lui o simțiai pare=că'n inimă; suna așa de trist, frumos, și iarăși vijelos și focos“ (cf. C. M., *C. P.* 1926, 12). Și încă o mărturie reținută de C. Morariu (*C. P.* 1926, 6): „... Laura, soția lui Ștefan (fratele lui Ciprian), mi=a comunicat nu de mult: *Minunat lucru! Am avut prilejul să=l ascult nu odată pe vestitul Eduard Strauss, regele valsurilor din Viena, cântând din vioară, dară nici vioara lui, nici a altora din câfi i=am auzit, nu mi=a pătruns, nu mi=a răscolit sufletul cu atâta duiosie ca vioara lui*“. Încât știm acum că putem pune real temeiul pe admirația lui C. Morariu pentru cântarea lui C. Porumbescu, când acest C. M. (*C. P.* 1926, 6) cu=vințează: „Avut=am și eu prilej să=l aud cântând și să mă con=ving pentru totdeauna că, mai ales cum cânta el Doina și cântecele noastre populare, n'am auzit și nu voi mai auzi niciodată“.

Dar să reluăm firul și să urmărim și celelalte calități cari (vorba acelui venerabil bătrân dela Nervi) aveau să=l ajute pe C. P. ca să

¹⁴) Cf. d. p. scrisorile ei către Mărioara Porumbescu (din Muzeul Porumbescu, datele 24 Nov. 1883 (?), Reval 5 Ian. 1884, Reval 16 și 18 Martie 1884, Petersburg 24 Aprilie 1884, Pîra 13 Iunie 1884).

¹⁵) Anul lipsește, dar întrucât tonul general al scrisorii e mai rezervat, nu atât de cordial ca mai târziu: d. p.: „meine theure Marie“ (la 5 Ian. 1884), sau „Geliebte Freundin“ (la 13 Iunie 1884), sau „Meine liebste Marioara“ (la 16 Sept. 1884) — credem că e din 1883.

¹⁶) Pasagiul acesta: „Atât de minunat cânta... — îl cităm astăzi numai după C. Morariu *C. P.* 1926, 12), sfârșitul acestei scrisori a E. von Poppen pierzându=se.

treacă peste toate primejdiile vieții. E înainte de toate aceea distinsă și sinceră modestie a adevăraților aleși cari știu bine că n'au motiv să se pripească sau să sfideze. Cât de cuviincios și cu câtă venerație își manifestă el, din cotlonul modestiei sale, admirația pentru marele maestru Eusebie Mandicevski. E vorba de următorul pasagiu din *Carnetul Vienei* 1881 : „Vineri 4 (= Martie). Desdeminează mă duc

Casa dela Stupca în care la 25 Mai (6 Iunie) 1883 s'a stins
Ciprian Porumbescu (După un desen de Louis Hartel)

la Mandy¹⁷⁾. Revizuim *Candidatul*¹⁸⁾ meu. Îmi găsește, natural, des-
tule greșeli ; apoi sosi Heuberger, un foarte genial muzician. Reve-
dea împreună cu M. câteva cântece de el—adevărate capodopere —
pe cari vrea să le tipărească. Mă uitam la ei cum stăteau la pian și
mă gândii : Elei ! De-ai ști numai jumătate din câte pricep iștia doi
ți-ar ajunge și ți-ar răsa-
junge“.

E apoi un foarte bărbătesc sentiment de probitate, susținut cu
o mândrie aproape antică de a se ști „Român și creștin“. Mărturia
ne vine într'un prozaic incident cotidian, o vulgară chestiune pecu-
niară, onorabilă pentru C. Porumbescu, dezonorantă pentru altcineva
(ardeleanul Alexi). Și cuvintează scrisoarea către L. Nastasi, datată
Nervi 4 Ian. 1883 : „Nu mai pomenesc de spurcata chestiune ; atâta
voi să-ți spun numai că l-am rugat să mă mai aștepte, căci îmi cade

¹⁷⁾ Mandicevski.

¹⁸⁾ Deci opereta *Candidatul Linte*.

greu a=i plăti acuma datoria, și n'a voit. Ba încă mi=a imputat niște minciuni mizerabile, zicând că în seara plecării mele din Brașov să fi trimis el un băiet la mine cu contu, și eu să fi zis că să vie băiatul Sâmbătă, va să zică am voit să=l înșel într'un mod atât de ticălos. Astfel de minciuni fără rușine îmi aruncă mizerabilul în față. Eu, pe onoarea mea ca Român și ca Creștin, în seara plecării, unde eram la tine, pe băiatul respectiv nu l=am văzut nici nu i=am spus astfel de vorbe“....

E în sfârșit un idealism, un dezinteres pentru toată grija cea lumească, o sete cătră *Excelsior*, cum iarăși numai în lumea celor cu adevărat mari o putem găsi. Caracteristică e chiar mărturisirea dintr'o scrisoare cătră acelaș intim și vrednic L. Nastasi (datată Nervi 23 Ian. 1883): „Poate vei afla din știrile mele așa un fel de ușurință cu care expun eu trebile financiare... — adevărat că e cam așa; D=zeu știe, parcă nici nu=mi pasă că am bani sau n'am“. Dar apogeul acestei generoase desbrăcări de sine îl cetim în călătria lui C. P. la Roma. Bolnav de moarte, — fiindcă nici blândul climat dela Nervi nu=i putea dărui sănătatea pe care o râvnia, îndurând aprigi lipsuri chiar și'n această atât de haină situație, nemainădăduind prea mult dela vitregia vieții¹⁹⁾, Ciprian Porumbescu e atot=stăpânit de suverana dorință de a vedea Roma. N'a pregetat să jertfească ultimul ban, și=a pornit... Impresiile, trăirile, înfrigurările lui²⁰⁾ — iată=le! Scrisoarea cătră soră=sa, datată „Roma 4 Faur 1883 ora 8 seara²¹⁾“: „Sunt prea fericit decât să nu=mi împărtășesc fericirea și altuia. E a doua zi astăzi pe care o petrec la Roma și am văzut acu atâtea încât aș putea să mă culc liniștit și să mor. Favorizat de=o vreme splendidă, destul de bine cu sănătatea, am folosit fiecă minută pentru a vedea tot ce=i interesant. La Firenze²¹⁾ ploua și era rece; dar printre nemuritoarele opere ale divinilor eroi ai artei mă simții însorit și cald. Ca niște superbe sanctuare mi se înfățișară aceste pânze și

¹⁹⁾ În scris. cătră tatăl său (datată Nervi 29 Ian. 1883) C. P. scrie: „Nu voesc — ferit=o Dumnezeu — să Vă îngreuiez spesele ce le aveți. Mi=am făcut deci planul și m'am decis să mă întorc cât de curând acasă; cât mai am de tușit, mai bine tușesc acasă fără spese, de cât aice cu spese enorme. Dar n'aș voi să ies din Italia fără să văd Roma și Neapoli. Mi=ar plânge inima de durere“.

²⁰⁾ Material utilizat și de Claudiu Isopescu în *Il musicista romeno C. Porumbescu a Roma* 1931.

²¹⁾ Într'o carte postală cătră tatăl său, datată Genua 31 Ianuarie, C. P. vestia: „La 10 seara sosesc la Florenza; rămân o zi=două s'o văd pe Madonna del(l)a Sedia a lui Rafael“.

statui, — sanctuare în cari măiestrii și-au închis inima și sufletul, cu dorința de a creia tot ce pot mai bun și mai frumos. Cel mai mult mi-a plăcut Madonna della Sedia de Raffael, Thesau cu capul Meduzei de Benevenuto Cellini, grupele marmoreene de Michelangelo și Domul. Orașul e și el destul de frumos, dar prea modern" . . .

— Și acum regretăm că trebuie să renunțăm la întregi pasagii prinse cu netăgăduit talent literar de cel ce era fiul povestitorului Iraclie Porumbescu, și descindem (cu aceeași scrisoare) la Roma : „Se ntelege nu-ți pot povesti totul din fir în păr ; nici într'o săptămână n'as termina, dar cel puțin așa, lucrurile cele mai importante. Deci între altele biserica Sf. Petru, care m'a impresionat profund. Când i-am călcat pragul, rămăsei locului ca o fiară, cu gura căscată de-un cot ²²⁾. E minunată și atâta de mare ²³⁾, — și totuși niciun colțișor gol sau Doamne-păzește de prisos. Mormântul lui Săm-Petru l-am văzut deasemenea, dar ceea ce-am isprăvit mai cu osebite e că'n fața majestuoasei splendori, fără să vreau, m'am gândit la biata mea ficăloșenie și am plâns. În sfântul aghiazmătar mi-am muiat degetele și mi-am udat buzele ; am sărutat piciorul statuiei Sf. Petru, am ingenunchiat ²³⁾ înaintea unui uriaș tablou în mozaic care înfățișează slujba sf. Basilius (o cuminecătură în felul nostru) și m'am rugat ²³⁾. Trei ceasuri am stat în biserică pân'am văzut totul, așa, numai la repezeală . . . Plecai apoi . . . la o biserică S. Pietro în Montorio, de unde ți se oferă o minunată panoramă asupra Romei întregi. Era o splendidă zi senină. Soarele scăpăta înspre asfințit, mai prefirându-și încă razele aurii înspre cetatea eternă. Stăteam acolo și priviam la marea metropolă, bătrâna Romă, și iar priviam și nu mă puteam despărți de acea suavă dulce priveliște. Capodoperele Florentine impresionează alintându-te, furișându-ți-se în inimă, ba aș zice că sunt aproape seducătoare ; privindu-le, sufletul ți se mlădie cald și duios, ba chiar plângi. Roma dimpotriyă cu majestuoasa ei grandoare e covârșitoare. O privire din Montorio și o reatinfire de-o clipă a bătrânei Roma, cum a ființat dânsa dela Romulus până la Augustulus, și de piatră ai trebui să fii ca nu plângi ca un tânăr brudiu, precum am făcut-o eu". — O carte postală ³⁾ către soră-sa, datată Roma 5 Faur ora 5 p. m. : „Chiar acum am văzut-o de foarte aproape pe unanim-simpatizata Regină Margherita. Am strigat deavala cu toți ceilalți Viva ²⁴⁾ și

²²⁾ „blieb ich wie ein Ochs stehen und riss das Maul ellenweit auf“.

²³⁾ Sublinierea lui C. Porumbescu.

²⁴⁾ = eviva.

am amplatat împreună cu ei, se'nțelege *idicată de lacrimă*²⁵⁾ n'a lipsit nici de data aceasta". — Apoi, întors dela Roma la Nervi, pentru a lua drumul către Stupca izbăvirii sale cei deapaururi, scrisoarea către bunul său Lazar Nastasi (datată Nervi 9 Faur 1883): „Eu mi-am făcut ultimul tribut ce eram dator Italiei; am fost și am admirat Florența, Pisa și Roma! Ultimul tribut, dar și ultimul creștar s'a dus. Poate că mă vei ținea de ușor de minte că, fără să mă cuget la viitor, am făcut călătoria aceasta atât de scumpă, în loc să cruț banii și să-i întrebuințez pentru călătoria re'ntoarcerii mele. Dar de altă parte Îți spui că de știam că trebuie să mă'nforc acasă fără să văd Roma, îmi vindeam și pantalonii cei de pe urmă, numai să-mi ajung dorința aceasta de care am visat toată viața mea... Spre a-ți scrie ceva din frumoasa mea călătorie la Roma, mi-ar trebui coli întregi și încă nu ți-aș putea descrie frumusețile dumnezeiești ale *eternei cetăți*, anticitățile romane, operele de artă antice și moderne. Am văzut și am admirat, de mi se suia păru'n sus; am stat pe vechiul for Roman, poate chiar pe acelaș loc, pe care a umblat străbunul Cesar și Cicero, am stat răzămat de un stâlp de granit și, privind la rămășițele triste a(le) mărețului popor roman, am plâns ca un mucos. Am plâns și m'am gândit la bietul poporul nostru carele e atât de mic și slab; putea=va el rezista în decursul timpurilor năvălirilor puternice străine? Ce putere ingenioasă a dezvoltat imperiul roman — și iată rămășițele gloriei lui! Dar încă pigmeul român — ce-l așteaptă pe el?...“ — Și iarăși, dintr'o scrisoare către L. Nastasi (datată Nervi 17 Faur 1883): „Numai cu jale o să mă despart de frumoasa Italie, unde am văzut și am auzit atâta frumusețe, unde mi-am recăștigat încâtva pierduta mea sănătate. Iar dacă mă cuget la Roma, la frumoasa, eterna Roma, parcă-mi vine să plâng de dor și de duioșie. O, numai o frumusețe există pe lumea aceasta, numai o maiestate, și aceasta reprezintă *sfânta*²⁶⁾, *eterna Roma!*“

Ei bine! E atâta avânt către eternele miragiuri ale frumosului în aceste mărturii, atâta înfrigurată sete de viață, atâta crâncenă des-nădejde și mereu=reinviată speranțe, încât aceste pagini merită și trebuie să fie știute nu numai pentru a ne deservi o amplă biografie — și cum ziceam, o biografie de înaltă valoare etică — a lui C. Po-

²⁵⁾ dic „dumme Zăbre“ — cu ghelelele, notează pururi=înlăcrimatul sentimental C. Porumbescu.

²⁶⁾ Sublinierea lui C. Porumbescu.

rumbescu, ci și pentru a ne spori respectul față de artistul C. Porumbescu, pentru a ne convinge de sinceritatea lirismului și operei lui (lirism foarte înclinat către duiosie), pentru a ne face să înțelegem de ce chiar și'ntr'o piesă de dans, ca d. p. *Hora Prahovei*, accentul dominant rămâne cel de melancolie și tristeță...

Dar ca să fiu cât mai complet în aceste noi expuneri asupra lui C. P., rămâne să continuu a despoia mărturiile și sub alt raport (deci nu numai sub cel care tinde să înfățișeze distinsa *Omenie* a omului C. Porumbescu) — fie chiar cu riscul de a coborî la cea mai crasă proză a vieții. Și deci : Să înceteze odată legenda că Ciprian Porumbescu s'a sfâns, a trebuit să se stângă moștenind din naștere germenul morții ! În condițiuni mai omenești (decum i-au fost sorocite bieteii lui vieți de luptător cu sărăcia !) plăpândul lui trup biruia poate debilitatea ereditară. Cine a străbătut paginile, pe cât de puțin cunoscute pe atât de vrednice de toată atenția, din jurnalele lui de zi și din scrisorile lui, își dă seama că la temelia ruinului său a fost, de sigur, și desmățul vieții studentești de calapod german (cătră care firea lui iubitoare de veselie îl împingea cu tot nepregetul unei vârste brudii) — dar a fost și lupta cu toate privațiunile, pe care i-o impunea neaverea. Mi-i foame — mă plimblu ca să-mi treacă foamea — și-mulez cutare vizită în nădejdea unui prânzișor — mă culc nemâncat — sânt tot atâtea leit-motive ale confesiunilor sale... Ciprian Porumbescu a murit de sigur și degrabă, și'n urma neîndurărilor sărăciei sale. Mărturiile în sensul acesta sânt, din nenorocire, multe, prea multe. D. p. : *Carnetul Cernăuțean* 1879, pentru ziua de 16 Iunie : „Mi-am vândut ieri pantalonii cei vechi și astăzi dejunez la Tesarz o cafea bună care-mi priește de minune. — Ba am luat și-un al doilea dejun : un *gulaș* și-un păhar de bere“ (— evenimente atât de memorabile, încât s'au învrednicit să fie înregistrate în acest *Tagebuch der wichtigsten Ereignisse, Erlebnisse und sonstigen Allotria* alături de muzica de cameră făcută la Eusebie Mandicevski etc...); dar chiar a doua zi, la 17 Iunie, reversul : „După amiazi am fost în mare indispoziție, fiindcă la amiază mâncasem foarte puțin și mă chinuia foamea“ !... Încât înțelegem de ce atunci când capătă o meditație la familia Flondor, C. P. triumfează (la 29 Iunie, *ibidem*) : „Am devenit deodată un boier atât de mare, că nici eu nu mă mai cunosc. Acum nu trebue să mă mai plâng că n'am ce dejuna demineata“. — Dar iată-l începutul acestei scrisori ²⁷⁾ datate Viena 14 Nov. 1879 : „*Prea*

²⁷⁾ publicată integral în „Glasul Bucovinei“ XIV Nr. 3647 din 11 Nov. 1931.

iubitul meu părinte, Cu stomahul plin, mi-a revenit și umorul și cu-ragiul vechiu. Epistola mea de ieri era de tot lamentuoasă, dar nu-mai adevărul. Astăzi, înainte de ce căpătasem pachetul, am luat dela doamna mea de casă o cafea, și ouu să capăt în toată ziua una.... Nu Vă puteți inchipui ce binefacere e aceea dacă poți bea deminează o cafea cu o franzelă. Deabia acum cunosc diferența între o deminează *cu* dejun și una *fără* dejun. Astăzi pare că=s cu totul alt om, voios și plin de dragoste pentru ocupăciunile mele îndăfinate, — pe când în celelalte zile umblam trist și supărat că nemică nu=l descu-rajează pe om așa ca foamea“. — Și mai gravă e situația studentului C. P. la Viena. Iată-le și mărturiile ²⁸⁾ Carnetului Vienez (din 1881). La 12 Martie: „Cătră amiazi mă duc la Ep. ²⁸⁾. O găsesc aice pe Theresa ²⁹⁾, dar sunt în dispoziție extrem de rea, fiindcă n'am bani și nici șansa unui prânz. La amiazi mă duc nibeto ³⁰⁾ și eu la masă, în realitate îmi răspimbu foamea în districtul Mariahilf și adormec numai fripturile din diverse restaurante. La ora 1 mă duc la Ep., oarecum după masă, la o *cafeluță*; — mai capăt însă din fericire o farfurie de supă cu ficat, pe care o devorez, vezi=Doamne de curio-sitate, dar cu un petit uriaș. Când să plec, vine Halip cu care mă duc acasă și apoi la o bere într'un restaurant. Dintr'o bere se făcură 5 jumătăți de litri, și uitai foame și necaz și tot...“ Câteva zile în urmă la 16 Martie (ibidem): „Mă duc la baia de abur *Esterhazy*. După baie mănânc un ficat — prânzul meu de amiază! ³¹⁾ — și merg acasă pentru a mă culca imediat. Gazda mi=i așa de bună că-mi opărește un ceai. Seara m'a întrebat de n'aș vrea să mănânc ceva; ba bine că nu — îmi chiorăiau mațele de foame ca bietului Ismael în pustie, dar mă jenam să cer ceva. — Am dormit deci resemnat toată noaptea având cele mai încurcate visuri“. — În sfârșit o scrisoare ³²⁾ (datată Viena 31 Iulie 1881) cătră Ep. Bucevski (care se înapoiase la Cernăuți): C. P. se plânge că de trei zile scuipă sânge și că doctorul îi recomandă să plece la țară și să bea lapte, dar sărăcia îl face să se plimble prin parcul Schönbrunn și să bea numai apă mi-nerală *Selter*... Dezolatul C. P. se semnează ³⁾: „Al D=Tale sărman și bolnav C. G. Porumbescu, nimic.“ ³³⁾....

²⁸⁾ Pictorul Epaminonda Bucevski (1843—1891), un mare și devotat prieten al lui C. Porumbescu.

²⁹⁾ „Modelul“ lui Ep. Bucevski.

³⁰⁾ polonește: = *Dragă=Doamne; chipurile*.

³¹⁾ Exclamarea e chiar a lui C. Porumbescu!

³²⁾ Primită la Muzeul Porumbescu, recent, dela d=1 Liviu V. Halip.

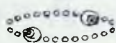
³³⁾ „Ihr armer, kranker, C. G. Porumbescu, nichts“.

Dar destul! Ajunge pentruca să ne convingem că aceasta e cu totul altă viață decât cea a unor fericți pe cari soarta i-a favorizat din primele lor manifestări artistice, e altă viață decât cea a unui Enescu d. p., cu apartament anume rezervat la Palat și la Sinaia, cu burse, cu toate sollicitudinile celor mari și tari, și ale unei Regine chiar, e alta viața aceasta de mucenic, *mucenic* nu numai al celor 11 săptămâni de grea temniță austriacă (Nov. 1877—1^a 3 Febr. 1878), dar și mucenic al unui foarte plăpând și aproape ingrat fizic, și mucenic al aprigei și neînduratei sărăcii...

Iar la capătul acestor verificări e bine să ne aducem din nou aminte de acea caracterizare generală a lui C. Porumbescu pe care ne-o dădea camaradul lui de școală, Constantin Morariu: „... abunda de așa o nobletă sufletească, încât te pătrundea un fel de jale când gândiai că un om ca acesta e osândit să trăiască în lumea aceasta“... caracterizare care e evident veridică, reală, și nu, Doamne-fereste, decursă numai din panigirismul prietenului pentru prieten.

„— încât te pătrundea un fel de jale când gândiai că un om ca acesta e osândit să trăiască în lumea aceasta“ — zicea C. Morariu... Dar o providență superioară a voit ca dânsul să nu fie osândit a trăi prea mult în lumea aceasta! Mort în vârstă de abia 28 ani și 8 luni fără 8 zile, el ne-a dăruit totuși o operă uimitor de bogată și — să nu uităm — o pildă de viață trăită *eroic*, și a cărei cunoaștere e și dânsa una din marele noastre datorii.

Leca Morariu

Ciprian Porumbescu, stihuitor

I.

Cu aceeași prodigioasă facilitate cu care știa să inventeze melodii, autorul textului pentru cântecul *Trei colori* știa să-și creeze stihuri la mai fiece împrejurare a zilei. La 1875 d. p. își sărbătorește în versuri (destul de neisprăvite încă), împreună cu frății săi Maria, Ștefan și Alexandru, nunta de argint a părinților săi (cf. foaia *Spre Suvenire la 1-iu Septemvrie 1850 & 1875*, păstrată în *Muzeul C. Porumbescu*). La 1877 stihuitorul ad-hoc nu pregetă chiar să-și tipărească (la Rudolf Eckhardt, Cernăuți) al său *Imn festiv* închinat lui „Teoctist Blajeviciu, la sosirea Î. P. S. Sale în eparhia Bucovinei“. *Teoctist* rimează aice, „Eminescenește“, cu *Crist*:

„Și cirul țării noastre, — toți frații dreți în Crist
 Eșchiamae cu uae voce: Traceasc' al nost' Paerinte!
 Traceasca nou sfințitul! Traceasca Teoctist!“

Autorul semnează (foaia volantă de 4 pagini) cu: „Ciprian Golembiovski, aud. de teologiae an 4“. Încât, la nevoie, acest abil versificator, putea să-și alcătuiască pe-de-a-întregul tot textul pentru hazlia și atât de bucovineana sa *Cislă*, sau pentru al său *Candidat Linte* etc. etc. Stăpân perfect pe limba germană, stihuieste, cu și mai mare îndemânare, în nemțește. Odată (cum arată o ciornă și-o redacție definitivă, păstrată în *Muzeul Porumbescu*) cântă în versuri de factură epică-antică o întreagă scrisoare de mulțumită, adresată dela Viena, surorii sale, cu prilejul primirii unui colet de merinde. Tonul fundamental e, firește, tot cel hazliu :

„Preßwurst — ist sonst eine feine Waare,
Aber diese ist leider voll Haare.
Wer weiß vielleicht wird sie sich noch mausen
Aber bis dato ist's voll Haar' — von innen und außen.
Von außen und innen und rundumatum
So struppig und schnupprig — der Teufel weiß warum.
Auch kann man aus selbiger Preßwurst noch schliessen,
Was für ein Schweindl das hat sein müssen.
Es war gewiß ein Rapp', das ist ausgemacht,
Denn die Haare sind alle schwarz wie die Nacht.
Es findet sich zwar — doch die sind sehr rar —
Mitunter auch ein weißliches Haar.
Doch vor allen diesen thut's mir nicht bangen,
Aber es graust mir vor den langen —
Denn die sind gewiß nicht vom schwarzen Racker
Sondern vom verflixten Fleischhacker" ...

Dar iată încă un specimen de acest fel!

L. M.

II.

Legende vom Schuster und Schneider

Ein Schuster und ein Schneider
Die lebten in guter Ruh,
Der Eine machte Kleider
Der Andere die Schuh.

Die hatten sich so gerne
Und wußten vor Lieb und Treu
Gar oft nicht wer der Schuster
Und wer der Schneider sei.

Und kam so ein Herr Kunde
Auf die Beiden zu,
So krigt' er'n Frack aus Leder
Und aus Pervien die Schuh.

Der Schuster hatt' ein Weibchen,
Das war die Schusterin;
Der Schneider hatt' ein Weibchen,
Das war die Schneiderin.

Und weil des Schusters Weibchen
Liebt sehr die Schneiderin,
So liebt auch Schneider's Weibchen
Gar sehr die Schusterin.

Sie hatten all' mitsammen
Sich gar so herzlich lieb;
Da gab's nicht Zank noch Hader
Da gab's nie einen Hieb!

Da kamen beide rinnen
In andre Umständ' auch —
Dem Schuster und dem Schneider
Lacht's Herz in Brust und Bauch.

Doch wie man die Resultäter
Bei Lichte erst besah,
Da war's ein gar g'spassig
Juchheirassasassa!

Die Schneiderin hat nemlich.
Ein Schusterlein gemacht,
Und d' Schusterin hat zur Welt
Ein Schneiderlein gebracht.

Darob freuten sich alle
Gar unbändiglich,
Dass Gott es so gefüget
Gar so spassiglich.

Und Schuster so wie Schneider
Lebten in guter Ruh,
Der Eine machte Kleider,
Der Andere die Schuh.

(C. Porumbescu)

○○○○○○○○○○
○○○○○○○○○○

Cernăuțul folcloric

I

Cât de rustici sântem încă, o arată și aceste mostre de literatură populară (în curs de publicare) culese nu din te=miri=ce nestrăbătută fundătură de munte, ci din chiar urbea Cernăuți; acest oraș alcătuindu-l întinsa grădină de săteni din suburbii și nu jidovimea din centru.

Pentru transcrierea fonetică, adopt, întrucât e necesar, grafia preconizată de d-l Leca Morariu în *De=ale Cirebirilor I*, Cernăuți 1929, pag. 3—9.

II

Nibileți ¹⁾

Iara on moșneag și șide în paduri ²⁾ într'on bordei di casî. Iara iarna, și ger. Omu s'o sculat la o vremi di noapți ș'o facut foc. Talhari o vadzut luvîni ș'o vinit. Șide pi=afarî pi lingi bordei numa si=i ieii dzilili. Da cial mai mari talharî iara știrb di dinț. Il cheama Știrbu. Și ceaunu moșneagulu ³⁾ tot știrb iara. Moșneagu o 'ncalțat on chicior ș'o dzîs:

— Amu pi cinci i=am leagat. Încî pi cinci si=i leg și di=acoălea oi puni pi știrbu cu dosu pi foc. —

Iel ave, ghietu, si puî ⁴⁾ ceaunu la foc. Da ciî di=afarî — iara dzeci și cu Știrbu unsprîdzeci — o credzut ci di dinși ⁵⁾ îi vorba. Ș'o fugit în lumi. Da moșneagu n'ave di undi si știbî ⁶⁾ ci sta talhari la firești. Iel graie cu ceaunu.

Text cules în 1 Aprilie 1932 din Cernăuți, suburbea Roșă, dela *Ilinca lu* (= lui) *Gheorghe Cojocariu* de „șeptidzâci farî (= fără) doi di al”. „Ieu di cînd m'am nascut pi lumi, și cu acru am îmblat și cu dulci” — spune matusa *Ilinca*.

Petru Iroaie

¹⁾ = snoavă, anecdotă.

²⁾ Trisilab.

³⁾ Deci *genetivul moșneagulu* (fără *i* final)! Aspect morfologic pe care-l cunosc și din satul meu natal: Mitocul-Adâncatei, jud. Suceava (până mai an jud. Dorohoi).

⁴⁾ = să puie.

⁵⁾ Deci *dinși* cu articolul *i* > *i*.

⁶⁾ = să știe; cf. Leca Morariu, *Morfologia verbului român predicativ II*, fascic. a 2-a, 1928, pag. 52—53.

○○○○○○○○○○

Multe și mărunte ...

Pentru bibliografia lui Constantin Morariu. — Rectific greșala din „Junimea literară” An. I 1904, unde articolul *Biserica din Pătrăuți pe Suceavă* mi se atribue mie (fiindcă eu îl trimiseseam redacției), — precizând că autorul acestei prețioase schițe istorice e regretatul meu părinte. De altfel originalul scris de chiar mâna lui Constantin Morariu se găsește în *Condica parohială* din Pătrăuți pe Suceava, iar de publicat, articolul fusese publicat (sub același titlu) în „Deșteptarea” An. IX 1901, Nr. 74 și 75.

* * *

Victor Morariu

Pentru bibliografia lui C. Porumbescu. — În absența unei mari biblioteci muzicale — căci, cine=ar crede, marile noastre biblioteci oficiale (cele universitare, cea a Academiei Române etc.) n’au „datoria” de-a aduna tot ce ne privește sub acest raport!... — atât de vitreg=sortita operă a lui C. Porumbescu, chiar și cea tipărită, nu prea poate fi cronologizată bibliograficește. Și chiar însași familia Porumbescu nu mai era precis orientată asupra operei lui C. P.; încât piesele *Tempi passati* (tip. la Jos. Eberle & Co., Viena) și *Basme Iașiane*, Ediția a II-a¹⁾ (tip. unde?), poartă aceeași numerotare: *Op. 19!* Apoi indicațiile bibliografice date de N. Petra=Petrescu (la 1884) și de C. Morariu (la 1926) trebuie completate; d. p. între cele publicate se pot adăoga: corurile *Cântec sicilian*, *Iarna* și *Marșul cântăreților* — apărute în broșurile I—III²⁾ (deci la 1885) din merituoașă colecție „Armonia” (a soc. „Armonia”, Cernăuți), — și *Rugăciunea* din *Craiu=Nou*, ansamblu de soliști și cor cu acomp. de pian, publ. în *Adaos muzical* Nr. 2, rev. „Luceafărul” An. X 1911, Nr. 8. Sunt apoi o serie de compoziții ale lui C. P., reproduse sau aranjate în alte colecții sau manuale³⁾; vrednicul prieten al cântecului românesc, d. Ioan Vi=coveanu îmi comunică d. p.: *Adusu=mi=am aminte*, armonizat p. cor mixt de Ioan Vidu și publ. între piesele editate de *Inspectoratul general de muzică*, încât clasicul imn funebru al lui C. P. e dat, pentru prima dată, publicității în altă (mai puțin proprie!) înfățișare (cor mixt) decât o concepute fină intuiție artistică a lui C. Porumbescu (cor bărbătesc)! Vrednică de urmărit va fi apoi circulația creațiilor lui C. P. D. p.: *Balada* — deși nu s’a „învrednicit” până astăzi de atenția unui Enescu... — are până acum 6 ediții. Următoarele: 1. *Ballade pour la violon avec accompagnement du piano*... *Op. 29*, Editura familiei și publ. la Instit. litogr. F. M. Geidel, Lipsca; 2. *Baladă pentru vioară cu acompaniament de pian*, Edit. ⁴⁾ *revăzută și duată de Romulus Cionca*, Edit. „Doina”, București, litogr. la „Cartea Românească”; 3. *Baladă Op. 29 Vioară cu pian*, Revizuită (!) de M. Costin⁵⁾, Edit. Moravetz, Timișoara, tip. la Delanchy=Dupré, Paris=Asnières; 4. *Balada Op.*

1) Dar prima ediție, când o fi apărut?

2) Am la îndemână copertele dela *Broșura III* datată 1 Mai 1885 și *Broșura IV* și *V*, datată 1 Martie 1886. Dar broșurile I și II când or fi apărut? Nici Ar=hiva „Armoniei” nu ne mai poate lămuri!

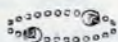
3) Vom publica în curând un articol al d=ui Ioan Vicoveanu cu aceste precizări.

4) Cu adaosul unor duble=coarde destul de... prisoselnice!...

5) Din care an?

29 *Piano solo, transcrisă de I. Paschill*, Ediț. Țicu I. Eșanu, București; 5. *Baladă Op. 29, Transcripție pentru pian de R. Nováček*, aceeași edit. Moravetz; 6. *Ballade (Ballada) Musik von Ciprian Porumbescu, Arrangement von Carl Scharf*, aceeași edit. Moravetz, și deci aranjament pentru orchestră mică — ceea ce, dată fiind discreția piesei, poate constitui o barbară erezie; nu lipsește nici „Trompete, Posaune, Schlagwerk“ !!! Număr de ediții, poate..., elocvent!...

L. M.

Cronică

Pentru comemorarea lui C. Porumbescu. — La 8 Martie 1933 societățile „Armonia“ (Cernăuți) și „Ciprian Porumbescu“ (Suceava) adresau d-lui Ministru al Instrucțiunii și Artelor București următoarea prea=fericit=inspirată cerere:

Domnule Ministru,

La 6 Iunie 1933 se împlinește o jumătate de veac dela moartea aceluia Ciprian Porumbescu care prin mucenicia sa naționalistă (în=durând 11 săptămâni de temniță austriacă), a fost predestinat să ajungă cântărețul imnului *Pe=a! nostru steag e scris Unire*. Societățile de cântare românești din Bucovina au luat deci inițiativa de a comemora semicentenarul morții lui Porumbescu printr'o neconținută înghirlandare de audii și conferințe în semnul lui C. Porumbescu.

Iar decana societăților muzicale românești din Bucovina, soc. „Armonia“ din Cernăuți (care la 1931 își serba jubileul de 50 ani) și care l-a avut pe C. Porumbescu chiar și membru activ al ei, — împreună cu societatea=soră „Ciprian Porumbescu“ dela Suceava (care anul acesta își sărbătorește jubileul de 30 ani) și care e deci protectoarea cea mai proprie a patrimoniului porumbesc, — dorind să dea comemorării lui C. Porumbescu o cât mai largă expansiune, cu onoare Vă roagă ca să luați măsurile ce veți crede de cuviință pentru ca și din oficiu să fie cinstită amintirea artistului și Românului Ciprian Porumbescu.

În așteptarea răspunsului D=Voastre, Vă rugăm să primiți omagiile noastre — Soc. „Armonia“ și soc. „Ciprian Porumbescu“.

Așteptatul răspuns n'a întârziat: Ordinul Ministerului Instrucțiunii ca *Semicentenarul morții lui C. Porumbescu* să fie sărbătorit pe toată Țara în toate școlile secundare. Îl reproducem în copie:

COPIE. — România Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Ȃrtelor, Serviciul de Ȃnvățământ local Cernăuți, Nr. 8322/933, 30/V 1933 *Comemorarea lui Ciprian Porumbescu*. Tuturor școalelor supraprimare publice și particulare. — Avem onoarea a Vă pune în vedere că Ministerul cu ord. n=rul 65.782 din 26/V 1933 a aprobat să se comemoreze prin societăți culturale și școli secundare 50 ani dela moartea compozitorului *Ciprian Porumbescu*. Comemorarea va fi în ziua de 6 Iunie a. c., iar programul: O conferință d. viața și opera compozitorului urmată de câteva execuțiuni corale. Se vor cânta neapărat: „Pe=al nostru steag“, „Trei culori“, „Marșul Călărășilor“. Corurile vor cânta la Biserică cu prilejul pomenirii „Tatăl nostru“ și „Adusu=mi=am aminte“ (imn funebru) de C. Porumbescu. Pentru conferință se pot consulta: Valeriu Braniscu, *Ciprian Porumbescu*, Lugos 1908; Constantin Morariu, *Ciprian Porumbescu*, Succava 1908; Miron Cristea și Timotei Popovici, *Despre Ciprian Porumbescu* în „Ȃnuarul reuniunii de cântări“, Sibiu 1907—1908; C. Morariu, *Ciprian Porumbescu*, Cernăuți 1926; și M. Gr. Poslușnicu, *Ciprian Porumbescu*, București 1926. — p. Inspectorul=șef: (indescifrabil), Șeful biroului (indescifrabil).

Și deci! Generoasa inițiativă particulară a Bucovinei culturale a știut din nou să fie la datorie!

* * *

Concursul pentru bustul C. Porumbescu. — 30 Aprilie, cu marele eveniment al Concursului pentru bustul C. Porumbescu, eveniment atât de senzațional, de nou, încât publicul Sucevean își uită deabinelea atribuțiile, de năvală peste juriu... în Sala festivă a Casei Naționale, pentru a se... substitui juriului, debițând expertize, strecurând păreri sau „câte=0 vorbă bună“ pentru cutare „prieten“ care expune!... Se prezentau, adecă, chiar patru machete C. Porumbescu, opere ale d=lor Gheorghe Bilan (elev la Acad. de Bele=Arte București), Ioan Cârdei (titrat al Acad. de Bele=arte București și prof. la lic. „Ștefan=cel Mare“ Suceava), Dimitriu=Leorda și I. Irimescu (titrat al Acad. de Bele=Arte din Paris). Juriul (alcătuit din contemporanii lui C. Porumbescu, Î. P. C. S. Sa Arhimandrit. mitrofor Dr. Ortisie Popescu, ultimul din *Cei cinci Arboroseni*, d=l prof. Severian Procopovici, apoi d=nii prof. universitari Dr. Al. Tzigara=Samurcaș și Dr. Leca Morariu, și d=na prof. Silvia Beizadovschi, intrată în juriu în locul d=lui prof. univ. Dr. O. Tafrali) avu deci bogată ocazie de a comenta și de a se pronunța cu toate detaliile; aceasta mai mult pentru cei de față, decât pentru sine, fiindcă perspectiva definitivă se vedea lămurită chiar dela prima privire... Se trece repede peste machetele d=lor Dimitriu și Irimescu, ambele opere ultra=fanteziste. Se rostesc cuvinte de... consolație machetei d=lui Bilan, care, cel

mult, e numai simplă fotografie plastică, și anume fotografie brutal-naturalistă, exagerând chiar asperitățile originalului (ipertrofia maxilarului inferior). Și se manifestă entuziaste elogii pentru bustul executat de *Ioan Cârdei* care a izbutit să dea nu numai o vrednică imagine plastică a lui C. Porumbescu, **într'o frapantă asemănare**, ci și **sinteza artistului Porumbescu**, o superbă atitudine care cheamă versurile lui Eminescu :

Nu credeam să'nvăț a muri vreodată,
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei'nălțam visători la steaua,
Singurătății . . .

— Vie oricine, Neamț, Chinez, American, va ghici imediat că acest bust înfățișează chipul unui artist, unui geniu, că nu e alde Stan sau Bran — insistă d-l Al. Tzigara-Samurcaș, pentru a pune la punct anumite „părerî” contradictorii. Iar d-l Leca Morariu :

— Și-i merituoasă intuiția artistului Cârdei de a ni-l prezenta pe artistul Porumbescu desbrăcat de costumul efemerității, bust antic, înfășurat doar în toga nemuritorilor cari nu aparțin vremelniceii . . . —

— Ba noi, dimpotrivă, credem că devremece-i premiat, ar fi bine ca d-l Cârdei să-i facă costumul modern, că doar Porumbescu n'a fost Roman să poarte togă! — opinează atunci cineva din . . . loja critică a Sucevii . . .

— Nu, domnul meu! Să rămânem chiar numai în plastica muzicală și să nu uităm că Max Klinger îl prezintă pe Beethoven (care a fost și mai puțin Roman decât Porumbescu) nu în bust, ci chiar în statuie antică! . . . —

Fragmente de dialoguri documentare . . . Ele ilustrează și mai mult meritele juriului care, anturat de atâtea „binevoitoare consilii”, a știut totuși să se pronunțe cu patru sufragii pentru acel bust Porumbescu, despre care cineva din juriu a mai fost zicând : — *Am fi fericiți dacă între atâtea busturi și statui Eminescu câte le avem, ar fi unul singur atât de vrednic, cum e acest singur bust Porumbescu, datorit d-lui I. Cârdei!* —

T. U.

NU UITAȚI DE BUSTUL LUI
C. PORUMBESCU!

Sub presă : Biblioteca muzicală „FĂȚ-FRUMOS“ Nr. 2
cu o piesă inedită de C. Porumbescu !

BIBLIOGRAFIE

- Victor Morariu, *Pedagogul Jean Paul*, Cernăuți 1933.
Eugen I. Păunel, *Biblioteca Universității din Cernăuți*, București 1933.
Leca Morariu, *De-ale Cirebirilor (Texte istroromâne din Jeliân)*, București 1932.
Constantin Loghin, *Istoria literaturii române*, București 1933.
Artur Gorovei, *Noțiuni de folklor*, București (1933).
M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*, București (1933).
Liviu Rebreanu, *Răscoala, Roman*, 2 volume, București 1932.
G. Onciul, *Istoria muzicii* vol. II, București 1933.
Șt. Pavelescu, *Un poet nedreptățit: D. Bolintineanu*, Suceava 1933.
A. Melin, *Fetița orfană, Piesă... în două acte*, Blaj 1933.
Iulian Jura, *Mitul în poezia lui Eminescu*, Paris 1933.
Karl Geiringer, *Johannes Brahms im Briefwechsel mit Eusebius Mandyczewski*, Leipzig 1933.

Bustul Porumbescu ! — Supscripția noastră (v. p. 43) pentru bustul executat de maestrul Ioan Cârdei a realizat atât de rapid suma de 19.951 lei, încât nu ne mai putem îngădui de a reproduce din cotidianul „Glasul Bucovinei“ numele donatorilor pe cari, cu atâta bunăvoință și cu atâta precizie, ni i-a publicat ziarul (pururi=gata să reprezinte interese adevărat=culturale) „Glasul Bucovinei“. Rămâne deci, în bună parte, și-un merit al protagonistului *Glas al Bucovinei*, această eminentă înfăptuire culturală !

A apărut buletinul

„MIHAI EMINESCU“

An. III 1932, fascicula 10

Redacția și administrația : Cernăuți, str. Arh. E. Popovici 4.

Abonamentul 150 lei pe an !

A apărut : Fr. H. Onciul, *Visuri din tinerețe, Tango din marele film sonor al vieții*. Edit. „Scrișul românesc“, Craiova.

PREȚUL 25 LEI